

Kıbrıs'tan Geçen Beyaz Ruslar

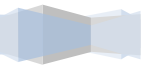
Elnur Ağayev

Lefkoşa, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa, 2015, 246 sayfa, ISBN: 978-9963-2924-9-3

Alfina SİBGATULLİNA *

1917 Ekim Devrimi sonrasında Rusya'da yaşanan iç savaşta Bolşeviklere karşı mücadele eden Beyaz Ordu mensupları ve onların ailelerinin önemli bir kısmı 1920'de mücadeleyi kaybetmeye başlayınca, yakın günlerde geri döneceğiz umuduyla İstanbul'a gelmişlerdir. Gelibolu, Çatalca ve Limni'deki

* Rusya Bilimler Akademisi, Şarkiyat Enstitüsü, Moskova, alfina2003@yandex.ru

kamplara yerleştirilen Beyaz Ruslar, batılı devletlerin İstanbul işgali sona erdikten sonra büyük oranda Türkiye’den ayrılmışlardır. Genelde Rus aristokrat ve aydın zümresinden olan bu eğitilmiş ve kültürlü insanlar, İstanbul’un sosyo-ekonomik yapısını belirli bir derecede etkilemiştir. 1920’lilerde İstanbul’da yeni bir rüzgâr gibi esen Beyaz Ruslar konusunda Türkiye’de son yıllarda geniş bir literatürün oluşması da özellikle onların İstanbul’un sosyo-ekonomik yapısını etkilemelerinden kaynaklanmaktadır.

Bu Beyaz Ruslar rüzgârının Kıbrıs’a da uğradığını ne Rusya’da, ne Türkiye’de iyi bilirler, çünkü Beyaz Rusların “Kıbrıs durağı” uzun yıllar araştırmacıların dikkatinden uzak kalmıştır. Bu konuya giriş niteliğindeki ilk çalışma Natalya Zıkova’nın 2014 yılında yayınlanan “*Mihail Butçik: Rus Subayının Talihi*” isimli Rusça eseri olmuştur. Konuyla ilgili kapsamlı son çalışma ise KKTC’de, Lefke Avrupa Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Elnur Ağayev tarafından 2015 yılında Lefkoşa’da Türkçe olarak yayınlandı. “*Kıbrıs’tan Geçen Beyaz Ruslar*” ismini taşıyan bu eser döneme ait arşiv belgelerine, süreli yayın materyallerine, hatırat ve sözlü kaynaklara dayanmaktadır. Kitapta Beyaz Rusların Kıbrıs adasına getirilme nedenleri, buraya yerleştirilenlerin sayıları, kamp yaşamları, kamp sonrası yaşadıkları sıkıntılar, geçimlerini sağlamak için yaptıkları girişimler, Kıbrıs’ın Türk ve Rum halkının onlara verdikleri destekler, Beyaz Rusların Kıbrıs’tan Doğu Avrupa ülkelerine götürülmeleri ve adada kalanların talihleri ile ilgili konular genel hatlarıyla incelenmiştir. Azerbaycanlı olan yazar Elnur Ağayev’in avantajı Türkçe, Rusça, İngilizce kaynaklara ulaşabilmesi ve onları rahat okuyabilmesidir.

Kitabın giriş kısmında yazar tarihte Rusların Kıbrıs’a ilgilerini değerlendiriyor ve onların adaya birkaç etapta geldiklerini gösteriyor. Kutsal topraklara giden Ortodoks Rus rahiplerin hatıratlarında Kıbrıs XII yy.’dan itibaren anılmaktadır. 1768-1774 Osmanlı-Rusya savaşı sonrasında Rusların Akdeniz’de ticari faaliyetleri kuvvetlenmiş ve 1785 yılında Kıbrıs’ta Rusya İmparatorluğu konsolosluğu açılmıştır. Rusların Kutsal topraklara ziyareti esnasında Kıbrıs’a uğraması adanın 1878 yılında İngiliz yönetimine geçişinden sonra da devam etmiştir. Hatta bir dini grup olan Duhoborlar XIX yy.’ın sonunda Ada’ya göç etmek zorunda kalmış ve Kanada’ya göç etmeden önce burada 8 ay barınmışlardır.

Rusların Kıbrıs’la ilişkilerini XX yy.’ın başlarına kadar tetkik eden yazar, bu bağların esasta dört unsura dayandığını özetlemektedir: 1. Rusların adada bulunan Ortodokslarla inanç ortaklığı. 2. Bölgenin ticari yapısından faydalanmak istemeleri. 3. Sürgün nedenleriyle adaya yerleştirilmeleri. 4. Bölgenin siyasi yapısında yer almak istemeleri. Yazar, bu özelliklerin, üçüncü özellik hariç, Rusya Federasyonu’nun Kıbrıs’la ilişkilerinde bugün de belirleyici olduğunu da yazmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde Beyaz ordunun kaderi ve Beyaz Rusları ilticaya zorlayan sebepler araştırılmaktadır. 1918-1922 yıllarında Rusya’da yaşanan İç Harb’te Bolşeviklere karşı savaşan Beyaz Ordu mensupları mücadeleyi kaybetti ve yurtdışına göç etmek zorunda kaldı. Vatanını bırakıp giden Rus mültecilerin sayısı 2 veya 3 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Onlar öncelikli olarak kısa sürede Rusya’ya geri dönecek umuduyla hareket ettiklerinden Rusya sınırına daha yakın olan Türkiye, Polonya, Baltık devletlerine göç etmeyi tercih ettiler. Fakat Rusya’daki mücadele

kaybedilince ve geri dönmek umudu yok olunca Beyaz Ruslar Avrupa ve Asya ülkelerine değil, dünyanın tüm bölgelerine dağılmışlardır. Yazar bu bölümde, dünyaya dağılan Beyaz Rusların bilançosunu gösteren bir tablo da sunmaktadır.

II. bölümde Beyaz Rusların Kıbrıs'a getiriliş nedenleri, kampta ve Ada'da genel yaşam koşulları ve faaliyetleri anlatılıyor. Yazarın 'Umut yolcuları' diye adlandırdığı Beyaz Ruslar, Mart-Nisan 1920 yılında Kıbrıs'a gelmişler ve burada iki yıl kalmışlardır. Novorossiyski ve Feodosiya limanlarından çıkan 'Herson', 'Anatoliy Molçanov' adlı gemilerle Ada'ya getirilen Beyaz Rusların sayısı 1,5-2 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Magosa'daki İngiliz kampında karantinaya alınan mülteciler arasında tifüs hastalığına yakalananlar da bulunmuştur. Kısa bir karantina süresinden sonra kamp yaşamına başlayan Beyaz Rusların adadaki barınma, yemek, giysi, tıbbi, dini, hukuki ihtiyaçlarını, iletişim ve iş bulma sorunlarını araştıran yazar, İngiliz hükümetinin, kontrolü altındaki mülteciler için 1920 yılında yaklaşık bir milyon funt sterlin harcadığını belirtiyor. Geçimlerini sağlamak için çeşitli işlerde çalışmak zorunda kalan Rusların arasında doktor, ayakkabı tamircisi, müzik öğretmeni, şarap üreticisi, tiyatro oyuncusu, ressam gibi meslek sahipleri bulunmaktaydı.

Ada'daki iki yıllık yaşamlarından sonra Beyaz Ruslar Mayıs-Temmuz 1922 yılında Doğu Avrupa ülkelerine yerleştirilmek üzere adadan götürülmüşlerdir. Kitabın III. bölümünde Beyaz Rusların Kıbrıs'ta bıraktıkları izler, izlenimler, gittikleri ülkelerde Kıbrıs'la ilgili ortaya koydukları eserler, çalışmalar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda yazarın, Beyaz Ruslar arasında bulunmuş ressam Leonid Golubyev ve çizdiği resimler, yazar Sergey Gornıy ve *Kehribar Renkli Kıbrıs* isimli eserleriyle ilgili verdiği bilgiler değerlidir. Adada yaşamış ve buradaki Beyaz Rusların tedavisini yapan doktorların faaliyetlerini de araştıran yazar, onların 11 tanesinin isimlerine ulaşabilmiş ve bazılarının (S. Kozentsov, A.İvanov, M. Averşatyants) tercüme-i hallerini de kitapta vermiştir. Yazarın, bugün Kıbrıs Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan Polemidya İngiliz askeri mezarlığında bulunan Beyaz Rus subaylarına ve aile mensuplarına ait 12 mezar taşı hakkında verdiği belgeler de dikkat çekicidir.

'Kıbrısta Kalan Beyaz Ruslar' bölümünde yazar, 1922 yılında Bulgaristan ve Yugoslavya'ya göç edenlerden ayrılıp adada yaşam sürdürmeyi tercih eden mültecileri anlatıyor. Aralarında Pavel Smitten, Boris Vroblevskiy, Mark Freyman gibi doktorlar, N. Matov, D. Şepelev, Popov adlı uzmanların bulunduğu bu grup Rusyalılar mesleklerine uygun iş bulup, yerli halkla iyi ilişkiler içinde yaşamışlardır. Yazar, 1936-1937 yıllarında adada kol gezen sıtma salgını döneminde Dr. Smitten'in Kıbrıs halkına verdiği emek yüzünden bir efsane gibi bugün de hatırlandığını belirtmektedir.

Kitabın 'Ekler' kısmında o dönemde Kıbrıs'ta çıkan *Doğru Yol* gazetesinde basılan Beyaz Ruslar hakkındaki haberler, arşiv belgelerinin fotokopileri, resimler vs. materyaller verilmiştir. Kıbrıs'a mülteci olarak gelip geçen Beyaz Rusların listesi 50 sayfadan fazla (193-246) yer tutmakta ve kaynakların imkân verdiği kadar onlar hakkında malumat içermektedir. Kitabın kapak resminde de Beyaz Rusların yerleştirildiği kampın genel görünümü yansımaktadır.

Dr. Elnur Ağayev'in *Kıbrıs'tan Geçen Beyaz Ruslar* eseri alanın sorunlarını belirleyen ve tartışan ilk kapsamlı çalışmadır. Eserin ileride konuyla ilgili yapılacak yeni çalışmalara ışık tutacağını umuyoruz.

